

ΛΕΥΚΙΟΣ ΑΝΝΑΙΟΣ ΣΕΝΕΚΑΣ,

Οιδίπους, μετάφραση Τάσος Ρούσσος, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 66, ISBN 960-03-2949-8.

Του ίδιου, *Ιππόλυτος ή Φαίδρα*, μετάφραση Τάσος Ρούσσος, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 76, ISBN 960-03-2850-1.

Του ίδιου, *Μήδεια*, μετάφραση Τάσος Ρούσσος, δεύτερη έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 67, ISBN 960-03-2848-X.

Η μετάφραση τριών τραγωδιών του Σενέκα, του Ρωμαίου δραματουργού του πρώτου αιώνα μ.Χ. και διδάσκαλου του Νέρωνα, από τον έμπειρο μεταφραστή Τάσο Ρούσσο αποτελεί μια γενναία πράξη αποκατάστασης μιας ασυμμετρίας, που διέπει όλη την αναβίωση του αρχαίου δράματος στην Ελλάδα: η λατινική δραματολογία δεν αντιπροσωπεύεται καθόλου ή ελάχιστα ακόμα και στα σύγχρονα ελληνικά ρεπερτόρια, ενώ έχει παίξει τεράστιο ρόλο στην ανάπτυξη όλου του ευρωπαϊκού θεάτρου από την Αναγέννηση και πέρα. Αυτό αφορά επίσης το ελληνικό Κρητικό θέατρο. Ενώ οι κωμωδίες του Πλάιτου και του Τερεντίου αποτελούν τα άμεσα πρότυπα όλης της αναγεννησιακής κωμωδίας, της *commedia erudita* και της *commedia dell'arte*, οι τραγωδίες του Σενέκα αποτελούν το δραματουργικό πρότυπο όχι μόνο του Ελισαβετιανού θεάτρου, του πρώιμου Σαίξπηρ, αλλά εμμέσως πλην σαφώς όλης της παράδοσης της τραγωδίας έως ακόμα και τον 20^ο αιώνα (βλ. A. Seeck, "Senecas Tragödien", στον τόμο: E. Lefèvre, *Das römische Drama*, Darmstadt 1978, σσ. 358-426, ιδίως σσ. 419 εξ.). Η άποψη, ότι οι τραγωδίες του Σενέκα δεν γράφτηκαν για το θέατρο, είτε γιατί στην εποχή του δεν υπήρχαν πια παραστάσεις τραγωδίας, αλλά μόνο απαγγελίες, παντόμιμος ή παρωδίες του μίμου, διαβαζόταν όμως στα σχολεία και ήταν πασίγνωστο «διακεκλιμένο» της μόρφωσης, που θυμούνται ακόμα και οι Πατέρες της Εκκλησίας, είτε για λόγους ενδοκεμενικούς - πρόσφατα έχει διατυπωθεί όμως και η αντίθετη άποψη, πως δεν υπάρχει κανένα ουσιαστικό στοιχείο να θεωρήσουμε πως δεν γράφτηκαν για να παρασταθούν (βλ. D. F. Sutton, *Seneca on the stage*, Leiden 1986) - η άποψη λοιπόν αυτή δεν μπορεί να λειτουργεί ως υπεκαμψή της αποφυγής, γιατί το μουσικό ευρωπαϊκό θέατρο στηρίζεται στην ανάγνωση και μίμηση των κειμένων αυτών. Και έως το 18^ο αιώνα αυτές οι τραγωδίες θεωρούνταν τα αριστουργήματα της αρχαιότητας και όχι οι ελληνικές.

Οι λόγοι της ενασχόλησης με τον Σενέκα λοιπόν είναι σοβαροί. Αφήνω που οι τραγωδίες του διαθέτουν μια θεατρικότητα τελείως διαφορετική από τις ελληνικές, θεατρικότητα αρκετά «μοντέρνα» ή και «μεταμοντέρνα», με τις κραυγαλέες και βίαιες συγκρούσεις επί σκηνής, το ρητορικό στόμφο και την υπερβολή, την καθαρή σκιαγράφιση των κεντρικών χαρακτήρων, την εστίαση της δράσης σε λίγα πρόσωπα ή και ένα, τη σκηνική δράση, την σχεδόν τρομοκρατική επίδειξη εγκλημάτων και φόνων, τον τρόμο και τον πανικό που προσπαθούν να σπέρνουν στους θεατές - όλα αυτά λοιπόν που χαρακτηρίζουν την αναγεννησιακή τραγωδία αργότερα. Και γιατί να παίξουμε έργα του Ελισαβετιανού θεάτρου και όχι τον ίδιο τον Σενέκα; Η μετάφραση της «Μήδειας» εμφανίζεται και σε δεύτερη έκδοση (η πρώτη από το 1977). Ο Ρούσσος έχει μεταφράσει και λατινική κωμωδία: του Πλάιτου «Αμφιρύνας» (1978) και του Τερεντίου «Το κορίτσι από την Άνδρο» (1982), και οι δυο δημοσιευμένες στη σπουδαία σειρά της Θεατρικής Βιβλιοθήκης της Εταιρείας Σπουδών Σχολής Μωραΐτη. Επαινετή είναι και η πράξη των εκδόσεων Καστανιώτη να προτρέχουν των επιλογών του πρακτικού θεάτρου και να παρουσιάσουν μαζί τις σημαντικότερες τραγωδίες του Λατίνου φιλόσοφου και δραματουργού. Τα κείμενα έχουν μια μικρή εισαγωγή με βιογραφικά στοιχεία για τον Σενέκα και μια μικρή ανάλυση του εκάστοτε έργου,

όπου τονίζεται η διαφορά με την ελληνική τραγωδία. Ύστερα ακολουθεί η ίδια η μετάφραση (σε ιαμβικό ανομοιοκατάληκτο ενδεκασύλλαβο, στα χορικά συντομότερα μέτρα) και στο τέλος επεξηγηματικές σημειώσεις για σημεία του κειμένου, όπου απαιτούνται κάποιες προσθέτες πληροφορίες και σημειώνονται με παραπομπές σε αυξόντα αριθμό.

Ας ελπίσουμε ότι θα δούμε και τραγωδίες του Σενέκα, ίσως και στο φυσικό τους περιβάλλον, που είναι το θέατρο του Ηρώδη Αττικού.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΟΝΤΟΓΩΡΓΗ,

Η σκηνογραφία του ελληνικού θεάτρου 1930-1960, Θεσσαλονίκη, University Studio Press 2000, σελ. 278 (4^ο), 219 έγχρωμες και ασπρόμαυρες εικόνες, ISBN 960-12-0880-1.

Η βιβλιογραφία και εικονογραφία της ελληνικής σκηνογραφίας και ενδυματολογίας είναι ακόμα αρκετά πενιχρή, αν εξαιρέσουμε τα αφιερώματα στο Εθνικό Θέατρο και άλλα θέατρα, εργασίες του Τσαρούχη και του Διον. Φωτόπουλου, του Γιώργου Ανεμογιάννη, αλλά και για τον Φ. Κοντόγλου ή το Αρχαίο Δράμα στη νεοελληνική σκηνή (βλ. σε επιλογή: Δ. Τσούχλου/Α. Μπαχαριάν, *Η σκηνογραφία στο νεοελληνικό θέατρο*, Άποψη, Αθήνα Πολιτιστική Προτείνουσα Ευρώπης 1985· Διον. Φωτόπουλος, *Ενδυματολογία στο Ελληνικό Θέατρο*, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1986· του ίδιου, *Σκηνογραφία στο Ελληνικό Θέατρο*, Εκδόσεις Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1987· Γ.Ανεμογιάννης, *Θεατρική περιπέτεια*, Αθήνα 1990, του ίδιου *Διαδρομή στο χρώμα και το όνειρο*, Αθήνα 1998· Ι. Βιβλάκης, «Η συμβολή του Κόντογλου στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου», στον τόμο: *Φώτης Κόντογλου. Εν εικόνη διαπορευόμενος. Εκατό χρόνια από την Γέννηση και Τριάντα από την Κοίμησή του*, Αθήνα Ακρίτας 1995, σσ. 157-180· Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), *Έλληνες Σκηνογράφοι- Ενδυματολόγοι και Αρχαίο Δράμα*, Αθήνα 1999, που αποτελεί μια πρώτη καταγραφή όλων των δημιουργιών). Κάθε εμπλουτισμός της λουπών είναι ευπρόσδεκτος. Η ιστορικός της τέχνης σκοπεύει να δώσει μια σφαιρική της θεατρικής προσφοράς της εικαστικής γενιάς του '30· αυτή η επιθυμία καθόρισε και τα χρονικά όρια της παρουσίασης.

Μολοντούτο γίνονται στον τόμο και παρεκβάσεις άλλες, π.χ. στο παγκόσμιο θέατρο από την αρχαία Ελλάδα έως σήμερα, οι οποίες δεν δικαιολογούνται πια από την επιλογή του θέματος (εδώ π.χ. λείπει και η αναφορά στη μονογραφία του Π. Μαρτινίδη, *Μεταμορφώσεις του θεατρικού χώρου. Τυπικές φάσεις κατά την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής των θεάτρων στη Δύση*, Αθήνα, Νεφέλη 1999). Αυτό αφορά το πρώτο κεφάλαιο: «Παγκόσμια ιστορική αναδρομή», με θεματικές ενότητες: το θέατρο στην Αρχαία Ελλάδα (σσ. 15 εξ.), Το θέατρο στα ρωμαϊκά χρόνια (σσ. 20 εξ.), Το μεσαιωνικό θέατρο (σσ. 21 εξ.), Το θέατρο στην Αναγέννηση (σσ. 24 εξ.), Το θέατρο στο Baroque (σσ. 27 εξ.), Το θέατρο στο 18^ο αιώνα (σσ. 33 εξ.), Ο 19^{ος} αιώνας (σσ. 35 εξ.), Η αντίδραση στο Ρομαντισμό – Ο Νατουραλισμός (σσ. 37 εξ.), το σύγχρονο θέατρο (σσ. 39 εξ.). Αυτά, με παραπομπές στην εικονογραφημένη θεατρική ιστορία της Phyllis Hartnoll και στη Δήμητρα Τσούχλου-Ασαντούρ (βλ. παραπάνω), δεν μπορούν να επαρκούν, δεδομένου ότι επεκτείνονται σε μια γενική ιστορία του παγκόσμιου θεάτρου. Κάτι παρόμοιο ισχύει και για το δεύτερο κεφάλαιο, «Το νεοελληνικό θέατρο», που έχει τις